

NOGLE RAAD OM BØGERS BEVARING

Af Birgitte Dall

KRIGSAARENES meget Hjemmeliv har paany givet Boginteressen et enormt Opsving – overalt, hvor der arbejdes med Bøger, har dette kunnet mærkes. Mange Samlere har haft Lejlighed til i mere udstrakt Grad end tidligere at beskæftige sig med deres hobby, mange nye Læsere er kommet til og har udviklet sig til virkelige Bogsamlere. Selvom nogle af disse vil falde fra, vil dog mange i Fremtiden stadig beskæftige sig med denne deres nye Interesse, som er blevet dem til Berigelse i en Tid, hvor den maaske kun er opstaaet som et tilfældigt Tidsfordriv, en Reaktion mod Ondskaben omkring dem eller et Udslag af Pengerigeligheden.

For de fleste nye Samleres Vedkommende har Boginteressen hovedsagelig drejet sig om de nyere Bøger, men ofte har netop disse Bøger faaet den sande Læser til at søge til ældre Værker for derigennem at faa Emnet, det være sig Historie, Arkitektur, Rejseskildringer eller andet, belyst og derved finde den fulde Forstaaelse af det.

Denne nye Form for Boginteresse giver Samleren et nyt Problem: Bevaringen af de gamle Bøger og deres Bind. Gid disse nye Samlere straks maa kende deres Ansvar; alfter mange Ejere af kostelige Bøger har i Tidens Løb voldt ubodelig Skade.

En Del Samlere har – man maa haabe, det var for at hædre den værdifulde Bog – ofte ladet et med Bogen samtidigt Bind erstatte med et nyt, i Reglen overdaadigt Maroquinbind med rig Dekoration; men trods alle gode Tanker om Mennesker faar man ofte den Fornemmelse, at der ligger

en Del Snobberi bag disse Omklædninger af Bogen. Forhaabentlig maa disse Fejltrinenes Tid være forbi, og enhver Bogsamler være klar over, at af hvilken Art det originale Bind end er – er det blot fra Bogens Samtid, vil han altid eje den bedste Klædning, hans Bog kan have, og med dobbelt Stolthed kan han vise den frem.

Er Samleren blandt de heldige, der har erhvervet sig en gammel Bog, som ikke allerede har lidt den onde Skæbne at have faaet fornyet sit Bind, bør han straks, hvis den i mindste Maade trænger dertil, lade Bogen istandsætte, inden den yderligere forfalder. Det vil altid være en større Tilfredsstillelse at indlemme en virkelig velpasset og velplejet Bog i sin Samling, og desuden vil han derigennem være med til at bevare den for Eftertidens Bogsamlere.

De Ødelæggelser, Bøgerne gennem Tiderne har været udsatte for, er mangeartede; altfor ofte skyldes de Menneskenes haardhændede Behandling. Ødelagte Kapitæler og Hjørner viser, at mange Læsere river Bogen ned fra Reolen med et raskt Tag i Kapitælen, for atter efter endt Brug med Hjørnerne haardt mod Hylden at tvinge den paa Plads igen. En Bog bør altid tages nænsomt ud fra Boghylden; dette er let nok, blot man forsigtigt skubber de to Nabobøger lidt tilbage, saa at den ønskede Bog staar frit. Ligeledes bør den stilles varsomt paa Plads, aldrig for løst og aldrig for fast i Rækken.

Mange Bøger har Insekter gjort et godt Indhug i. Bøger hentede fra varmere Himmelstrøg, Indien eller blot Italien og Frankrig kan være ganske underminerede af Termitter eller Myrer; her i Landet er vi dog mest stillet overfor Hærværk af mindre Insekter, de saakaldte »Bogorme«. Andre Skadedyr er Mus og Rotter, ja selv Hundehvalpe. Pudsigt nok synes de sidste at have en Forkærlighed for Pergamentbind.

Fugt har været Skyld i mange Bøgers Undergang. Men nu, da Bøgernes Opbevaring i Reglen er saa langt bedre end tidligere, opstaar der forhaabentlig ikke saa mange Ødelæggelser af den Art i Fremtiden. Som oftest er det Bladene mere end Bindene, der har taget Skade af Fugtighed. I fugtangrebne Bøger findes de smaa runde Boglus, der lever af Skimmelsvampen, men iøvrigt ikke æder Bogens Blade.

Er der Fugtpletter i en Bog, bør man gennemtænke, om man trods alt ikke hellere vil beholde Bogen med disse til Tider ret ubetydelige gulbrune Pletter, der endog kan virke ganske hyggelige, fremfor den Forandring, der trods alt kommer baade i Bladenes og Bogens Karakter ved det store Indgreb, en Vaskning er. Overvejes maa det ogsaa, om Bogens Papir strækker sig paa samme Led; ellers vil det give et meget uønsket Resultat, naar Bladene bliver vaskede, og det gamle Snit dog skal bibeholdes.

Ønsker man imidlertid, at Bladene skal vaskes, lægges de i skiftende Hold kogende Vand. Er et Blad meget skørt, kan det skaanes ved straks, naar man begynder Vaskningen, at lægge et kraftigt Stykke Papir under det, saa at Bladet ikke behøver at berøres direkte. Paa særlig snævsede Steder kan Bladet vaskes forsigtigt med en Svamp, som Carl Elberling omtaler det i sin Bog »Breve fra en Bogelsker« (tredie Brev »Om at vaske gamle Bøger«).

Naar Bladene er rene, maa de planeres, d: dyppes i en Opløsning af Gelatine og varmt Vand, da alt Limstof ved Vaskningen som Regel vil være trængt ud af Papiret. Bladene maa derefter hænges til Tørring. Er Bladene totalt gennemtrængt af Fugtighed, som Tilfældet f. Eks. har været i Bøger, der under Krigen paa ubetænksom Maade har været gravet ned i Jorden, vil de derimod ikke staa til at redde, da de ganske har suget sig ind i hverandre og danner en kompakt Masse, der er skørnet som forkullet Papir.

Hvor Talen er om en Bog, hvis Blade er støvede, kan Smudset fjernes ved en let Afviskning med et blødt Viskelæder eller Franskbrødskrumme.

Medvirkende til meget store Bogødelæggelser kan Gas være. Dette har dog især gjort sig gældende i England, hvor Gas har været anvendt i udstrakt Grad baade til Opvarmning og Belysning, medens gasbeskadigede Bøger forholdsvis sjældent træffes her i Landet.

Udlaan af Bøger kan som vel bekendt være risikabelt. Ikke alene mistes ad denne Vej mange Bøger, en Del bliver ogsaa ødelagt paa forskellig Vis. Hvor utroligt det end lyder, spiser nogle Mennesker samtidig med at de læser endog i laante Bøger. Man har Eksempler paa, at Spegepølseskind er blevet anvendt som Bogmærke; ogsaa Blommestene er benyttet, naar Laaneren samtidig med Læsningen har delikateret sig med de saftige Frugter. Med Villie vilde næppe nogen behandle sine egne Bøger saa slet!

Har man imidlertid været saa uheldig at faa Pletter i en Bog, maa man altid huske, at disse skal aftages, medens de er friske. Fedtpletter kan borttages ved Hjælp af Æter, Trækpapir og varmt Strygejern. Er Skaden derimod af større Omfang, saa Bogen maa til Fagmanden, maa man saa vidt muligt sørge for, at Pletterne, af hvilken Art de end kan være, ikke tørrer ind, thi ellers vanskeliggøres Arbejdet, og Resultatet af Rensningen bliver ringere, end det behøver at blive.

Hyppigt forekommende Skader skyldes den fortvivlede Mode med grønne Planter anbragt paa eller over Bogreoler. Før eller senere sker Ulykken, naar Vandet fra Urtepotten stille risler ned over Snit og Bogygge og efterlader sit triste Spor.

Afstøvning og Udluftning af Bøger i fri Luft bruges, men i Hovedrensningens Travlhed glemmes Bøgerne nemt, Regnen falder, Bøgerne gennemvædes, Farven fra eventuelle kulørte Shirtingsbind trænger ind i maa-ske uerstattelige Bøger, og man forstaar Skadens katastrofale Omfang. Bliver saaledes medtagne Bøger omgaaende i vaad Tilstand bragt til Bogbinderen, kan Bog og Bind dog staa til at redde, men med stor Bekostning. Lige saa farligt vil det være at »lufte« Bøger i stærkt Solskin, da Bindet kan falme og Pappene krumme sig.

Skader forvoldt af Blæk er næsten ikke til at bøde paa. Altfor mange Bøger bliver ødelagt heraf. Bladene kan man straks behandle med Radérvand, men for Bindets Vedkommende, det være sig Lærred eller Skind, vil der ikke være stor Chance for en total Fjernelse af Blækket, og der vil ofte fremkomme en Skjold.

Lapning af Blade er et meget krævende Arbejde, men kan ikke sjældent give overmaade smukke Resultater. Hvor der er Rifter i Papiret, kan disse udbedres ved en fin Ansmøring med Klistet af Riftens Kanter; disse stødes derefter tæt sammen, og paa hver Side af Bladet anbringes tyndt Silkepapir, til Klistret er ganske tørt. Mangler der derimod Hjørner eller Stykker af Bladet, anvendes Papir, der i Kvalitet, Nuance og Stræk er lig det, der skal lappes; baade Arbejdet og Lageret af Materialer er krævende, og det vil derfor ikke være let for Samleren selv at udføre saadanne Lapninger tilfredsstillende.

Mange Bogsamlere og Antikvarer frisker selv deres Bøger op, og har man en nænsom Haand, kan dette ogsaa lade sig gøre. De fleste Bind kan taale en let Afvaskning med en Svamp opvredet i lunkent Vand. Eet maa man dog i denne Forbindelse erindre, at mange lakerede Bøger ikke taaler en saadan Behandling; der vil let fremkomme mælkeagtige Striber, thi Lak og Vand arbejder nu engang ikke sammen.

Anvendelsen af Skocrèmer er ikke særlig velegnet til Opfriskning af Bind; hvor det gælder chagrinerede Skind, sætter Crèmen sig i Bunden af Skindet, og kun med meget stor Vanskelighed lader den sig fjerne, uden at Skindet derved mister sin Karakter.

Noget af det vigtigste til Skindets Pleje er Behandling med Fedtstof. Der kan anvendes forskellige Blandinger, men det lettest tilgængelige og almenbrugelige Middel for Bogsamleren vil være en virkelig god Vaseline. Maa-ske fordamper den hurtigere end andet, men den er nem at anvende og kan ikke forvolde Skade. Ved Indgnidning af Vaseline benyttes et Stykke Vat; især Falsen – Bogens ømmeste Punkt – skal indfedtes godt. Vaselinen skal være trængt helt ind i Skindet, forinden Bogen sættes paa Plads, saaledes at den ikke ødelægger eventuelle sarte Nabo-Bind.

Lak maa aldrig anvendes til Oppudsning af gamle Bind; den giver Skindet en uægte Karakter, gør det haardt og faar det derved til at revne. Man kan til Tider se hele Bindsider krakelerede og False, der er gaaet fuldstændig itu, saa Permene er blevet skilt fra Bogens Ryg, alt paa Grund af Anvendelse af Lak, og selv om en Fals kan restaureres, har Bindet dog tabt en Del af sin Styrke. Parafinvoks gnedet paa Skindet med en Flonelsklud virker derimod gavnligt og faar det yderligere til at virke fyldigere og festligere.

Engelske Kalveskinsbind, hvor Skindet ved Indvirkning af Gas er meget mørnet, vil det dog ofte være risikabelt at gøre Forsøg paa at restaurere, da Skindet her ved Berøring let vil kunne smuldre bort. Saadanne Bøger opbevares bedre i Kasette.

Restaurering af Bøgers Kapitæler og Hjørner vil være mulig, hvis Bogbinderen ligger med et tilstrækkeligt Udvalg af gamle Skindsorter i Farver, der svarer til de ødelagte, og hvis Bogbinderen iøvrigt er fortrolig med dette ingenlunde lette Arbejde.

Eet maa altid huskes, naar man omgaaes Bøger: de skal *bevares*, Eftertiden har Krav paa dem; derfor maa der gøres alt for, at de kan bibeholde deres oprindelige Skikkelse; de maa aldrig overrestaureres, og der maa ikke fuskas med dem. De bør efterlades i en Stand, der er den kyndige Samler værdig. Derfor, finder han en gammel Bog, der mangler Bind, bør han ikke blot paase, at den bliver iklædt en beskyttende Dragt, men ogsaa, at det er en Dragt, som svarer til Bogens Udgivelsestid.

Naar Talen er om Kopiering af gamle Bogbind, maa det bemærkes, at en saadan ogsaa kan komme i Betragtning, hvis Samleren for at komplettere et Værk maa lade enkelte Bind efterlave. Disse Bindkopieringer vil ofte kunne gøres forbløffende godt og maa absolut ikke, som mange fejlagtig gør, regnes for Forfalskninger; Kopier bør derfor altid signeres.

Anbringelsen og Forholdene ved Opbevaringen af Bøger betyder meget. De skal staa i Rum med passende Temperatur; for megen Varme eller Kulde er lige skadelig. Udluftning af Rummet maa foregaa ofte, men kun i tørt Vejr, og Vinduer bør ikke være aabne om Natten. Reoler maa være forsynet med tør Bagklædning, og Bøger maa aldrig staa direkte op til en kalket Væg. Da Lyset ikke alene bleger Bogryggene, men ogsaa mørner Skindet, vil det være bedst, om Bøgerne ikke udsættes for direkte Sollys. Kan dette ikke undgaas, vil det være hensigtsmæssigt at forsyne Vinduerne med gulligt Glas af en særlig Slags, der tilbageholder de kemisk virksomme Straaler. Til sidst en lille for mange Bogsamlere uvelkommen Sandhed: Bøger er Fjender af alt for megen Tobaksrøg!